

طراحی مدل حکمرانی شهری (مورد مطالعه: شهرداری تهران)

میلاذ پریزاد^۱، شهلا سهرابی^۲، غلامرضا سلیمی^۳

چکیده

مدیران و برنامه‌ریزان شهری امروزه با مسائل و مشکلاتی عدیده‌ای مواجه هستند که مقابله درست و عملی با این مسائل و مشکلات محلی و شهری، نیازمند الگوی مناسب شهری است. بنابراین هدف و تمرکز اصلی این پژوهش بر این موضوع است که ابعاد و مولفه‌های حکمرانی شهری و الویت‌بندی آنها در شهرداری تهران کدامند؟ روش تحقیق از منظر هدف کاربردی و از منظر شیوه جمع‌آوری داده‌ها ترکیبی است. اطلاعات مورد نیاز به دو روش مطالعات کتابخانه‌ای و روش میدانی با استفاده از سه‌شماره جمع‌آوری شده است. در بخش کیفی جامعه آماری در جهت شناسایی شاخص‌ها از ترکیب دو گروه از خبرگان دانشگاهی و حوزه حکمرانی شهری به تعداد ۲۰ نفر تشکیل شده است که دارای شرایط مشخصی باشند. در این بخش از روش دلفی فازی بهره گرفته شده است. در بخش کمی از روش، توصیفی - پیمایشی استفاده شده است. جامعه آماری این بخش شامل کارکنان شهرداری تهران است و حجم نمونه ۸۵ نفر، که با استفاده از فرمول کوکران محاسبه گردیده است. ابزار مورد استفاده در این بخش پرسشنامه می‌باشد. به منظور تعیین پایایی پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ، استفاده شده است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها حداقل مربعات جزئی و با استفاده از نرم‌افزار SmartPLS است. نتایج حاکی از این است که ۹ عامل اثربخش، اجرای قوانین، تصویب قوانین، توافق جمعی، شفافیت، عدالت، مسئولیت‌پذیری، مشارکت و پاسخگویی در مدل حکمرانی شهری ایفای نقش می‌کنند. همچنین از بین عوامل نه‌گانه، عدالت حائز رتبه بالاتری نسبت به سایر ابعاد می‌باشد.

● **کلیدواژه‌ها:** حکمرانی، حکمرانی خوب، حکمرانی شهری، شهرداری تهران.

۳۲

دوره ۱۲، شماره ۴، پیاپی ۳۲
زمستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۲-۰۴-۱۰
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۳-۰۸-۱۰
صص: ۱۷۳-۱۹۶

شاپا چاپی: ۵۵۹۹-۲۳۲۲

رتبه علمی

ب

پژوهشی صنعت گواهی‌دار
JOURNALS.MSRT.IR

۱. کارشناسی ارشد، رشته مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهریار، شهریار، ایران.

۲- دانشیار، گروه مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) modiran77@gmail.com

۳- استادیار، گروه مدیریت استراتژیک، دانشگاه دفاع ملی، تهران، ایران.

مقدمه و بیان مسئله

مدیران و برنامه‌ریزان شهری امروزه با مسائل و مشکلاتی عدیده‌ای مواجه هستند که مقابله درست و عملی با این مسائل و مشکلات محلی و شهری، نیازمند الگوی مناسب شهری است. از جمله این مشکلات توجه به مسائل مرتبط به شهرداری، برنامه‌ریزی شهری، بهسازی شهری، منطقه‌بندی زمین‌ها و... می‌باشد (هیراسکار، ۱۹۹۲). همچنین افزایش جمعیت و بروز خواسته‌های جدید و ضرورت پاسخگویی به این نیازهای روزافزون، دولت‌ها را با چالش‌های جدی مواجه نموده است.

مرور ادبیات موضوعی حاکی از این است که امروزه واژه حکمرانی شهری بطور گسترده مورد استفاده قرار می‌گیرد و فرآیندها و محدوده آن دیگر تنها شامل نهادهای دولتی نیست بلکه طیف وسیعی از سازمان‌های خصوصی و عمومی، اصناف و اتحادیه‌ها و سازمان‌های غیردولتی را شامل می‌شود (اسکات و همکاران، ۱۹۹۹). بسیاری از صاحب‌نظران بر این عقیده‌اند که اگر به مدیریت شهری به صورت کل و یکپارچه توجه شود احتمال فائق آمدن بر مشکلات ناشی از مدیریت شهری بیشتر خواهد شد (مک‌گیل، ۱۹۹۸). حکمرانی مفهومی است که امروزه در علوم سیاسی، امور دولتی و بویژه مدیریت توسعه مطرح و به کار گرفته می‌شود.

حکمرانی شهری به معنی مشارکت همزمان و همراه مردم، نهادهای محلی و سازمان‌های دولتی و غیردولتی به عنوان بازیگران توسعه شهری می‌باشد. در نگرش جدید به مدیریت شهری، ایجاد سازمان‌های محلی، افقی و فرابخشی به منظور رسیدن به اهداف توسعه پایدار و جامعه مدنی و نیز تقسیم وظایف بین حکومت‌های مرکزی و محلی و صلاحیت‌دار کردن شهروندان از اصول اساسی محسوب می‌شوند که با نظام اداری مرکزی، عمومی و بخشی مغایرت دارد.

برقراری شرایط و زمینه‌های لازم برای تعامل بین عناصر مدیریت شهری که شامل شهروندان، نهادهای اداره‌کننده شهر، شورای اسلامی و بخش خصوصی است، نیازمند قرارگرفتن برمدار قانون‌مداری است. قانون‌مداری مبتنی بر تدوین قوانین و مقرراتی است که وظایف و تکالیف دو سویه شهروندان و مدیریت شهری را روشن می‌نماید و هدف آن سامان بخشی به زندگی شهری و فعالیت‌های مدیریت شهری است. این در حالی است که توسعه شهرنشینی با افزایش روزافزون تقاضاهای شهروندان همراه بوده و عموماً دولت‌ها از عهده انجام آن وظایف برنمی‌آیند. طرح بحث تمرکززدایی و واگذاری بخشی از اختیارات و وظایف

دستگاه‌های دولتی به نهادهای محلی و شهرداری‌ها نیز در راستای بهبود اداره امور شهروندان و برآورده ساختن خواسته‌ها و نیازهای آنان صورت پذیرفته است. مشاهده مشکلات ناشی از شیوه‌های مدیریتی متمرکز، ضرورت مشارکت شهروندان، بخش خصوصی و سایر نهادها را به منظور دستیابی به توسعه منطقه‌ای و شهری، نمایان می‌سازد.

فرایند تصمیم‌گیری شهری زمانی موجب منفعت مدیریت شهری می‌شود که شهروندان به مشارکت بیشتر در تصمیم‌گیری‌ها علاقه پیدا کنند. از این رو قانونمند کردن این روند کمک زیادی به هدیریت شهری، می‌نماید. بنابراین، نظام حکمرانی شهری در صورتی می‌تواند کارآمد و دارای اثرات مثبت باشد که نسبت به وظایف برنامه‌ریزی و مدیریت شهری و تثبیت رابطه دو سویه میان وظایف و حقوق شهروندان در قبال مدیریت شهری و مدیریت شهری در قبال شهروندان دقیق و دارای ضمانت اجرایی لازم باشد (صرافی و عبدالهی، ۱۳۹۰).

در حکمرانی خوب سه نوع نهاد یعنی دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی با یکدیگر همکاری می‌کنند (اکبری، ۱۳۹۰). شاخص‌های معرفی شده توسط برنامه سکونتگاه بشری سازمان ملل متحد در سال‌های ۲۰۰۲ و ۲۰۰۴ در زمینه حکمرانی خوب شهری، نشانگرهای متعددی را شامل می‌شود که عبارتند از: اثربخشی، مشارکت، برابری، پاسخگویی و امنیت (مبارک و آذر پیوند، ۱۳۹۳). نشانگرها و سنجه‌هایی که هم حوزه وضعیت و هم حوزه فرآیندهای مدیریت شهری را در بر می‌گیرند. این سنجه‌ها و نشانگرها در جوامع مختلف اولویت‌ها و شکل‌های مختلفی به خود می‌گیرد که در جهت حل مسائل و مشکلات کاربردی باشد. دبیرخانه "شورای ساماندهی مرکز سیاسی و اداری کشور و تمرکز زدایی از تهران" ۲۵ مورد از مهمترین مشکلات و معضلات شهر تهران از جمله؛ ترافیک، آلودگی هوا، حاشیه نشینی، آسیب‌های اجتماعی، مهاجرت بی‌رویه، فقدان طرح تفصیلی جامع، اعتیاد، تخریب منابع طبیعی، بافت فرسوده، کمبود سرانه آموزش، بحران جدی آب، آلودگی‌های صوتی و ... را به عنوان مشکلات اساسی و جدی در شهر تهران مطرح نموده است. حل این مسائل و مشکلات بدون کمک و مشارکت شهروندان، نهادها و بخش خصوصی امکان پذیر نمی‌باشد. لذا جهت استفاده از این ظرفیت نیازمند الگوی حکمرانی شهری در شهر تهران می‌باشیم.

بنابراین هدف و تمرکز اصلی این پژوهش بر این موضوع است که ابعاد و مولفه‌های حکمرانی شهری و الویت‌بندی آنها در شهرداری تهران کدامند؟ تا بتوان با استفاده از این الگو، پیچیدگی‌های شهری را به یک

مزیت تبدیل کرد و با عملیاتی کردن آن نسبت تعامل و مشارکت با شهروندان و سایر نهادها و بخش خصوصی در اداره امور شهری موفق تر عمل نمود.

پیشینه نظری پژوهش

اصطلاح حکمرانی شهری در ابتدا برای اشاره به ادغام منابع دولتی و خصوصی ابداع شد. همچنین در مورد نهادها و فرآیندهایی برای افزایش ظرفیت شهرها به منظور رسیدگی به مشکلات (کارز و همکاران، ۲۰۱۷). تمرکز بر حکمرانی، توجه را از سازمان های دولتی به رابطه بین سطوح مختلف دولت معطوف می کند (برنر، ۲۰۰۹) از جمله بازیگران دولتی و غیردولتی در سلسله مراتب یا شبکه های خط مشی (گالز، ۲۰۰۱). سیستم حاکم می تواند پویا و حتی سیال باشد که در آن کارکنان و منابع ممکن است در زمینه ها و مناطق مختلف سیاست حرکت کنند (بارویک و گراس، ۲۰۱۹). طبق نظر اکثر صاحب نظران حکمرانی شهری یعنی اثرگذاری همه ارکان تاثیرگذار شهری بر مدیریت شهری است. در واقع منشا، قدرت و مشروعیت در حکمرانی شهری، تمام شهروندان و حضور آنها در همه صحنه ها و ارکان جامعه مدنی است (شهیدی، ۱۳۸۶). حکمرانی فرآیندی است که دولت آن را هدایت می کند ولی با همکاری بخش خصوصی و جامعه مدنی به پیش می رود (برآبادی، ۱۳۸۳). در حکمرانی خوب قواعد حکومتی که بوسیله آنها می توان کارکردهای سستی حکومت را هدایت کرد، بخوبی درک شده اند. بانک جهانی حکمرانی را به عنوان شیوه ای که بر اساس آن قدرت بر مدیریت اقتصادی یک کشور و منابع انسانی آن برای رسیدن به توسعه اعمال می شود، تعریف می کند. حکمرانی روش به کارگیری توانایی و قدرت مردم به معنی عمل به بلایدها و تصمیم گیری عمومی است. حکمرانی تدارک و روند آزمون مشارکت در اعمال قدرت عمومی برای شهروندان در محیط های شهری است. برخی از پژوهشگران معتقدند که حکمرانی شهری بر خلاف مدیریت شهری، که فرآیندی مدیریتی است فرآیندی کاملاً سیاسی است (شریفیان ثانی، ۱۳۸۰). طالقانی و همکاران (۱۳۸۹)، اعتماد شهروندان نسبت به مدیریت شهری را مهمترین متغیر اثرگذار می دانند. لاله پور معتقد است که حکمرانی شهری وسیله است نه هدف و هیچ تضمینی وجود ندارد که اگر حکمرانی شهری خوب کار کند سایر پروژه ها و اقدامات نیز بدرستی انجام شوند چون سایر عوامل بر موقعیت شهرها و محله ها اثرگذار هستند. در واقع حکمرانی شهری، وظیفه اجرایی نمودن سیاست های عمومی با در نظر گرفتن منافع عامه را دارد (لاله پور، ۱۳۸۶). حکمرانی شهری به مشارکت مردم، نهادهای محلی و سازمان های دولتی و غیردولتی به عنوان بازیگران توسعه شهری بطور همزمان اشاره دارد. یکی از جنبه های اساسی حکمرانی میزان نقش حکومت در حکمرانی است که می تواند طیفی را

شامل شود از هماهنگ کننده اصلی تا یکی از قدرتمندترین بازیگران. نقش آفرینان حکمرانی محلی شامل چهار گروه دولتی، عمومی، خصوصی و مردمی می‌باشند (کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۸).

به عقیده مک لالین (۱۹۷۳) حکمرانی فرآیندی است که شامل حکومت و جامعه می‌باشد ولی حکومت مجموعه‌ای از نهادهای رسمی و حقوقی با قدرت قانونی است.

راکودی (۲۰۱۱)، معتقد است برای بهبود کیفیت برنامه‌های فضایی شهری و مقررات توسعه، باید بر حکمرانی تمرکز کرد. به این معنی که توجه باید بر ترتیبات حکمرانی، سیاست و فرآیندهای تصمیم‌گیری متمرکز شود. بدون این تمرکز، بعید به نظر می‌رسد برنامه‌های توسعه فضایی مفیدتر از گذشته باشد.

داکروز و همکاران (۲۰۱۹)، نیز معتقدند که ما به راه‌حل‌های حاکمیتی نیاز داریم که در ضمن فراگیر بودن چالش‌های فنی قرن بیست و یکم را برآورده کند؛ چالش‌هایی نظیر؛ جهانی شدن (برنر، ۱۹۹۹؛ سروون و پینک، ۲۰۱۵)، افزایش نابرابری‌ها (لی و همکاران، ۲۰۱۵؛ مک دانیل، ۲۰۱۶)، تغییرات آب و هوایی (کون و همکاران، ۲۰۱۴)، اینترنت اشیاء (سهرابی و سلیمی، ۲۰۱۹) و توسعه سریع فناوری (گرینفیلد، ۲۰۱۷؛ مکمانوس و همکاران، ۲۰۱۳) که از عوامل اصلی مختل کننده هستند. اما قبل از تلاش برای مقابله با همه این معضلات بسیار پیچیده، ابتدا باید بفهمیم که چگونه حکمرانی شهری کار می‌کند و تا چه اندازه به زمینه بستگی دارد. گرچه چالش‌های حاکمیتی واقعی ممکن است در مناطق یا شهرهای جهان متفاوت باشد اما این تفاوت‌های جغرافیایی به اندازه سیاست‌های اساسی عمیق نیستند. چالش‌هایی نظیر (افزایش جمعیت، آلودگی هوا، پیری یا کاهش جمعیت و غیره) به نظر می‌رسد در مورد اکثر حکومت‌های شهری وجود دارد.

در واقع حکومت و حکمرانی دو مفهوم متفاوت در شیوه اداره جوامع هستند. تفاوت این دو مفهوم به سه جزء اصلی یعنی دولت، بخش خصوصی و شهروندان و میزان اثر گذاری و قدرت و نفوذ آنان بستگی دارد. حکومت و حکمرانی حداقل در پنج عامل اصلی با هم تفاوت دارند که عبارتند از: ساختار، توزیع قدرت، بازیگران، کارکردها و قراردادهای تعامل. به عنوان مثال در بخش توزیع قدرت آزادی دولت در حکومت بسیار زیاد و در حکمرانی اندک و توزیع شده است.

بنابراین تفاوت بین حکمرانی شهری با حکومت در این است که در حکمرانی شهری علاوه بر دولت و بخش عمومی، بخش خصوصی و مردم و نهادهای غیردولتی نیز در امر مدیریت وارد شده و در شبکه‌های مدیریتی که عموماً مستقل از دولت هستند، فعالیت می‌کنند و رابطه تعاملی دولت با جامعه مدنی را شکل

می‌دهند (شریفیان ثانی، ۱۳۸۰). با توجه به اینکه مناسبت‌ترین بستر برای پیاده کردن الگوی حکمرانی خوب شهری، حکومت‌های محلی هستند، فقدان حکومت‌های محلی خودگردان و دارای اختیارات کافی در سطوح محلی، موجب عدم شکل‌گیری الگوی حکمرانی خوب شهری و رعایت اصولی چون مشارکت، قانونمندی، پاسخگویی، شفافیت و نظارت خواهد شد (سرور و روستا، ۱۳۹۳). نظام پاسخگویی مستلزم وجود رابطه بین دولت و شهروندان است در واقع شهروندان به سازمان‌های دولتی وکالت داده‌اند که وظایف مربوطه را انجام دهند مشروط بر اینکه از حد خود تجاوز نکنند و پاسخگو باشد؛ بنابراین اگر در رابطه بین دولت و شهروندان شکافی ایجاد شود، نظام پاسخگویی نیز دچار اختلال خواهد شد (آیت الله زاده شیرازی و همکاران، ۱۳۹۲). در ادامه با توجه به مطالعات انجام شده به بررسی پیشینه تجربی پژوهش در داخل و خارج پرداخته شده است.

پیشینه تجربی پژوهش

پیشینه داخلی

بهرامی (۱۴۰۱)، به بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و حکمرانی خوب شهری پرداخته و نتیجه گرفت که ابعاد آگاهی، مشارکت و اعتماد شهروندان بر حکمرانی خوب شهری تاثیر مثبت دارد. نتایج پژوهش غلامی نور آباد و همکاران (۱۴۰۱)، نشان داد که مشارکت در تصمیم‌گیری‌های شهری بر حکمرانی هو شمند شهری تاثیر مثبتی دارد. همچنین حسینی (۱۴۰۰)، در پژوهشی با تمرکز بر مشارکت شهروندان به عنوان یکی از ابعاد حکمرانی خوب شهری نشان داد که تمایل شهروندان به مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها بالاست لیکن بستر مناسبی برای این مشارکت فراهم نشده است. رضایی و شمس‌الدینی (۱۳۹۸)، به بررسی رابطه حکمرانی خوب شهری و عدالت اجتماعی پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهد که بین حکمروایی خوب شهری و عدالت اجتماعی رابطه مثبت وجود دارد. قاسمی و همکاران (۱۳۹۹)، به بررسی حکمرانی خوب شهری در مرجعیت سیاستگذاری شهری؛ پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان می‌دهد مرجعیت سیاست‌های شهری؛ تعریف روشنی از جایگاه بخش حکمرانی شهری در ایران ارائه نمی‌کند و خواست و انتظار مسئولان از حکمرانی شهری به خوبی تبیین نشده و نگاه تمرکز گرایانه هنوز وجود دارد.

رضایی و توحیدفام (۱۳۹۷)، به نسبت سنجی الگوی حکمرانی خوب و مردم‌سالاری دینی پرداختند. طبق نتایج حکمرانی خوب به عنوان الگویی برای کشورهای در حال توسعه، بستر مناسبی برای تقویت مردم‌سالاری دینی است. و بین حکمرانی خوب و تقویت مردم‌سالاری دینی در ایران، رابطه مستقیمی وجود دارد.

پرویز (۱۳۹۶)، به بررسی نقش شاخص‌های حکمرانی خوب شهری در پایداری قوانین و مقررات شهری پرداخت. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که محله‌ها از لحاظ متغیر اجرای قوانین و مقررات شهری تفاوت معناداری با هم ندارند. همچنین مشخص شد که بین شاخص‌های حکمرانی خوب شهری و شاخص‌های تهیه و تصویب قوانین شهری ارتباط آماری معناداری وجود دارد.

منوریان و همکاران (۱۳۹۸)، نیز عوامل علی مؤثر بر حکمرانی شبکه‌ای؛ را شامل فرهنگ مشارکت، قدرت‌های سیاسی، قوانین بالادستی و تشکل‌های مردمی می‌دانند.

آدینه‌وند و علیان (۱۳۹۵)، به اولویت‌بندی مؤلفه‌ها و معرفه‌های حکمرانی خوب شهری در ایران پرداختند. نتایج تحقیق آنان، اولویت و اهمیت مؤلفه‌های حاکمیت قانون، مشارکت و عدالت را نسبت به دیگر مؤلفه‌ها حکمرانی خوب شهری برای مدیریت شهری ایران نشان می‌دهد.

صفری و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان طراحی و ساماندهی مؤلفه‌های اندازه‌گیری عملکرد مدیریت شهری با تأکید بر حکمرانی خوب و ارزیابی متوازن، نشان دادند که از میان مؤلفه‌های طراحی شده با توجه به هشت شاخص حکمرانی خوب و چهار بعد ارزیابی متوازن، برای اندازه‌گیری عملکرد، ۷۳ مؤلفه از نظر خبرگان دانشگاهی و سازمانی، مناسب و مورد تأیید بودند.

پیشینه خارجی

چاوویی و همکاران (۲۰۲۲)، حکمرانی روستایی- شهری را یک موضوع مهم نظری و عملی چند رشته‌ای و مهم می‌دانند. در شهرنشینی سریع، عوامل روستایی- شهری در مقیاس وسیع در جریان هستند و شکاف روستا-شهر به سرعت در حال افزایش است. همچنین با فروپاشی ساختارهای اجتماعی اثبات (نابرابری‌های منطقه‌ای در سطح آموزش، و بحران‌های جدی پیری و خالی شدن مناطق روستایی) حکمرانی شهری اهمیت بسزایی یافته است.

پژوهش کلمن (۲۰۲۲)، یک چارچوب حکمرانی شهری برای گنجاندن مهاجران محیط زیست در شهرهای پایدار پیشنهاد می‌کند. و نشان می‌دهد که برای کاهش آسیب‌پذیری و دستیابی به پایداری، هر چارچوب حکمرانی شهری باید همه صداها را در خود داشته باشد و به آنها پاسخ دهد. چارچوب حکمرانی شهری می‌تواند به مقابله با چنین روایت‌هایی بر مبنای شبکه‌ای چند بعدی، فراگیر و شواهد کمک کند، با توجه به اینکه بنادر آلودگی زیست‌محیطی واجد شرایط مهاجرت هستند. باید بخشی از تحقیق، سیاست، اقدام و

گفتمان عمومی در مورد محیط‌های شهری حاکم بر محیط‌های شهری تحت تغییرات عظیم اجتماعی و محیطی باشد که پایداری را به چالش می‌کشد.

گانی و دانکن^۱ (۲۰۰۷)، در پژوهشی نشان دادند که بحران‌های سیاسی و کودتا در فیجی در سال‌های ۱۹۸۷ تا ۲۰۰۰ تأثیر قابل توجهی بر حکمرانی داشته است بطوری که موجب کاهش شاخص حکمرانی از ۰/۵۷ به ۰/۳۲ گردیده و اثرگذارترین عامل در این امر بعد حاکمیت قانون می‌باشد. سایر ابعاد حکمرانی نظیر اثربخشی و نظارت و... از الگوهای متفاوتی پیروی کردند. با شروع بیماری کرونا، حکم گوریک و همکاران (۲۰۲۱)، به تأثیر کووید ۱۹ بر نوآوری در حکمرانی شهری پرداختند و فرصت‌ها و تهدیدات شیوع این بیماری را در این رابطه مورد بررسی قرار دادند. همچنین دریافتند که، کووید-۱۹ قطعاً آسیب‌پذیری‌های شهری و سیاست‌گذاری را آشکار کرده است، اما ظهور آن محدودیت‌های نهادی و تصورات سیاست‌گذاری را نیز کاهش داده و دستوراتی برای تغییر و تعمیق تجربه حکمرانی فراهم کرده است.

موریتا و زلکه^۲ (۲۰۱۷)، در پژوهشی به ارتباط نقش قانون، حکمرانی خوب و توسعه پرداخته‌اند. نتایج به دست آمده نشان داد که حکمرانی خوب، ترویج دهنده پاسخگویی، شفافیت، کارایی و نقش قانون در نهادهای عمومی در همه سطوح بوده و یک امر حیاتی برای توسعه پایدار است.

استورات^۳ (۲۰۱۶)، در پژوهشی با عنوان طراحی شاخص‌های حکمرانی خوب شهری، اهمیت مشارکت شهروندان و ارزیابی آن، به ارزیابی حکمرانی خوب شهری و شاخص‌های مربوط به آن پرداخت و نشان داد که در ضرایب پایین شاخص‌ها، حکمرانی شهری با بحران مواجه خواهد شد.

هندریکس^۴ (۲۰۱۴)، به بررسی فهم حکمرانی خوب شهری: ضرورتها، تغییرات و ارزش‌ها به پنج ارزش مرکزی حکمرانی خوب اشاره می‌کند که عبارتند از مسئولیت‌پذیری، اثربخشی، برابری رویه‌ای، انعطاف‌پذیری و تعادل. همچنین وی به شناسایی تغییراتی که در حکمرانی شهری رخ داده که شامل تصمیم‌گیران واقعی یا شهروندان معمولی، با توجه فزاینده به انتخاب‌گزینشی یا مشورت یکپارچه می‌پردازد.

۱. Gani, Duncan

۲. Morrita & Zelkeh

۳. Stewart

۴. Hendrix

نتایج مطالعات بلایر^۱ (۲۰۰۰) در شش کشور با عنوان مشارکت و پاسخگویی در محیط پیرامون، نشان داد که باید به شهروندان این موقعیت داده شود تا در تصمیم‌گیری محلی که بر زندگیشان تأثیر دارد، دخالت داشته باشند.

الیبگوچ^۲ و همکاران (۲۰۰۸)، به بررسی نقش شاخص‌های شهری در مدیریت شهری پرداختند. طبق نتایج تحقیق آن‌ها شاخص‌های زیست محیطی، اقتصادی، حکمرانی و مدیریتی باید به مثابه ابزاری برای کمک به سیاستگذاران در صورت بندی سیاستگذاری شهری وجود داشته باشند تا بتوانند باعث پایداری شهر و کمک به تأمین توسعه و عملکرد شهری گردند.

سیمونوفسکی و همکاران (۲۰۱۹)، نیز معتقدند که یکی از راهکارهای افزایش مشارکت شهروندان، توسعه شهرهای هوشمند می‌باشد.

مرور مطالعات انجام شده حاکی از این است که هر یک از پژوهش‌ها با توجه به ویژگی‌ها و شرایط منطقه مورد مطالعه به ابعاد مختلفی از حکمرانی شهری توجه نموده‌اند لیکن ابعاد مشارکت شهروندان، پاسخگویی، شفافیت و اثربخشی و قانون‌مداری در اکثر مطالعات به چشم می‌خورد.

کلان شهر تهران نیز با ویژگی‌های خاص خود نیازمند الگوی حکمرانی شهری بومی و متناسب با خود می‌باشد، بنابراین در این پژوهش ابتدا شاخص‌های حکمرانی شهری نظیر اجرای قانون، مشارکت، شفافیت، عدالت، پاسخگویی و اثربخشی با توجه به مطالعات انجام شده احصا و به منظور بومی نمودن و متناسب سازی آنها با جامعه مورد مطالعه در اختیار خبرگان قرار گرفت تا ابعاد آن از طریق روش دلفی و اجماع خبرگان تکمیل و مشخص شود و در نتیجه الگوی نهایی قابلیت بهره برداری در کلان شهر تهران را داشته باشد.

روش شناسی پژوهش

روش تحقیق از منظر هدف کاربردی و از منظر شیوه جمع‌آوری داده‌ها ترکیبی است. در بخش کمی از روش، تو صیفی - پیمای شی و در بخش کیفی نیز از جمع‌آوری نظرات خبرگان و روش دلفی فازی بهره گرفته شده است. جامعه آماری در دو بخش کمی و کیفی بشرح زیر است:

در بخش کیفی به جهت شناسایی شاخص‌ها از ترکیب دو گروه از خبرگان دانشگاهی و حوزه حکمرانی شهری به تعداد ۲۰ نفر تشکیل شده است که دارای شرایط مشخصی باشند استفاده شده است. گروه اول اساتید

۱. Blayer

۲. Alibegovich

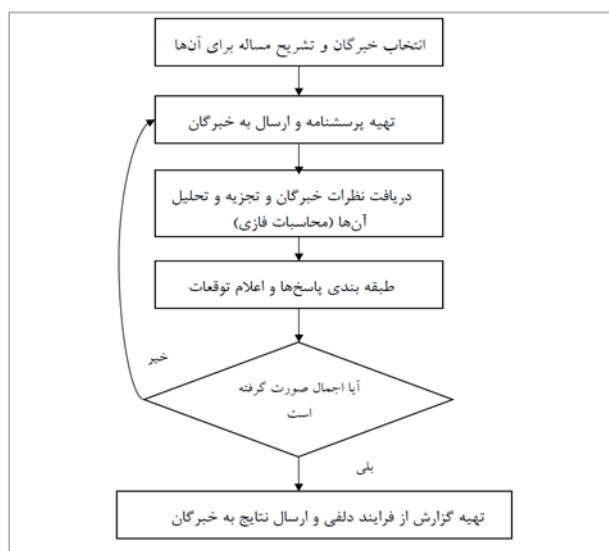
دانشگاه به تعداد ۱۳ نفر که دارای سوابق پژوهشی در زمینه مرتبط با موضوع تحقیق اعم از نگارش مقاله، کتاب، راهنمایی و مشاوره رساله و پایان نامه، برگزاری سمینار و کنفرانس باشند. روش نمونه‌گیری این افراد، روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله برفی می‌باشد. گروه دوم خبرگان حوزه مدیریت به تعداد ۷ نفر که دارای سابقه حضور در سازمان‌ها و ارگان‌های خصوصی و دولتی هستند، دارای حداقل ۵ سال سابقه مفید کاری و تحصیلات کارشناسی ارشد و بالاتر باشند. نمونه‌گیری از این گروه نیز به روش هدفمند می‌باشد. در بخش کمی جامعه آماری شامل کارمندان شهرداری تهران است. حجم نمونه در این بخش از طریق فرمول کوکران ۸۵ نفر محاسبه شده است. روش نمونه‌گیری نیز تصادفی سیستماتیک می‌باشد.

۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان

فراوانی جنسیت پاسخگویان در نمونه پژوهش حاکی از این است که فراوانی مردان بیشتر از زنان است. (۶۷.۵ درصد به ۳۲.۵ درصد) می‌باشد. همچنین وضعیت میزان تحصیلات افراد نشان می‌دهد که: فوق دیپلم با ۱۷.۹ درصد، لیسانس با ۴۴.۹ درصد، فوق لیسانس با ۲۸.۲ درصد و دکتری با ۹.۰ درصد جامعه آماری را تشکیل می‌دهد. از نظر سن نیز پاسخ‌دهندگان به چهار گروه تقسیم شده‌اند. طبقه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال با ۳۲.۹ درصد، دارای بیشترین فراوانی و طبقه ۵۰ سال به بالا با ۱۷.۷ درصد، دارای کمترین فراوانی است. روش‌های گردآوری اطلاعات شامل؛ مطالعات کتابخانه‌ای به منظور جمع‌آوری جامع اسناد علمی، کتبی، یا غیر کتبی، تحقیقات میدانی، استفاده از نظر خبرگان همچنین ابزار پرسشنامه و تکنیک دلفی فازی با استفاده از اعداد فازی مثلثی می‌باشد.

در مرحله اول شناسایی شاخص‌های حکمرانی شهری با استفاده از مرور جامع مبانی نظری پژوهش انجام شد. در مرحله بعد، از سال شاخص‌ها برای گروه خبرگان و جمع‌آوری نظرات آنان به منظور پایش و تایید شاخص‌ها انجام شد. این کار از طریق مقایسه مقدار ارزش اکتسابی هر شاخص با مقدار آستانه S صورت گرفت. در نهایت مرحله اجماع و اتمام دلفی فازی، که در این مرحله چنانچه اختلاف میانگین دو رلند متوالی دلفی فازی از ۰/۱ کمتر باشد دلفی فازی به اتمام می‌رسد. شکل ۱ مراحل اجرای دلفی فازی را نشان می‌دهد.

شکل ۱. مراحل اجرای دلفی فازی

در این مرحله معیارهای استخراج شده از ادبیات پژوهش برای خبرگان ارسال شد و از آنان خواسته شد ضمن بررسی زیرمعیارها، نظرات و پیشنهادهای خود را نیز به پرسشنامه اضافه کنند. نتایج حاصل از این بررسی در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱- معیارها و زیرمعیارهای حاصل از مرحله سوم دلفی

معیار	زیر معیار
اجرای قوانین	اعمال نفوذ عناصر قدرت
تصویب قوانین	اغماض و سهل انگاری مدیریت شهری
شفافیت	رضایت مندی مردم
توافق جمعی	تشریح اقدامات
	عملکرد مالی
	همفکری و همسویی

حمایت منافع اکثریت	مسئولیت پذیری
تحقق اهداف طرح های شهری	عدالت
اعتراف به اشتباهات	
پرهیز از پارتی بازی	
حقوق شهروندی	
پرهیز از تبعیض جنسی	مشارکت
تصمیم گیری ساکنان	
فعالیت بخش خصوصی	پاسخگویی
باور به پاسخگویی	اثربخشی
روش های مدیریتی	
کیفیت خدمات شهری	
کاهش هزینه زندگی	

سپس جهت دستیابی به اجماع، معیارها و زیرمعیارها با طیف ۵ گزینه‌ای در اختیار خبرگان قرار گرفت. بدین صورت که گزینه ۱ خیلی کم، گزینه ۲ کم، گزینه ۳ متوسط، گزینه ۴ زیاد و گزینه ۵ خیلی زیاد برای تبدیل عبارات زبانی به اعداد فازی در نظر گرفته شده است.

برای محاسبه میانگین فازی نظرات پاسخ دهندگان، از فرمول زیر استفاده شده است:

$$\sum_{n=1}^1 \frac{1}{n} \text{mean}(a_{ij}, b_{ij}, c_{ij}) = (l, m, u)$$

برای فازی زدایی و قطعی سازی میانگین دیدگاه‌ها نیز از رابطه ساده $(l+m+u)/3$ استفاده شده است. بعد از محاسبه گویه‌هایی که میانگین نمرات غیرفازی آنها بالاتر از ۰.۷ باشد پذیرفته شده و به مرحله تصمیم‌گیری وارد شدند. نتایج حاصل از دلفی فازی در جدول ۲ ارائه شده است.

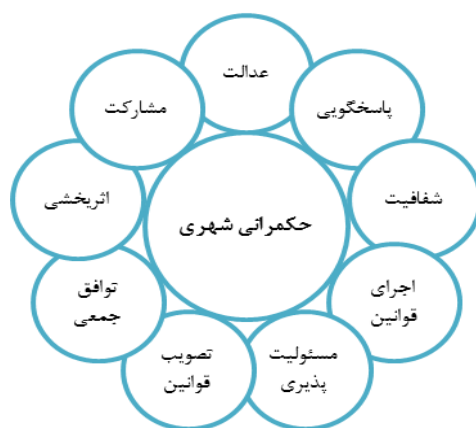
جدول ۲- نتایج دلفی فازی معیارهای پژوهش

معیار	میانگین فازی نظرات خبیرگان	فازی زدایی
اجرای قوانین	(۰,۷۵, ۱, ۱)	۰,۹۱۶
تصویب قوانین	(۱,۰۰,۹۰,۰,۶۵)	۰,۸۵
شفافیت	(۰,۸۳,۰,۵۸,۰,۹۴)	۰,۷۸۳
توافق جمعی	(۰,۶۹, ۰,۹۴, ۱)	۰,۸۷۶
مسئولیت پذیری	(۰,۷۲, ۰,۹۷, ۰,۹۸)	۰,۸۹
عدالت	(۰,۷۳, ۰,۹۸, ۱)	۰,۹۰۳
مشارکت	(۰,۷, ۰,۹۵, ۱)	۰,۸۸۳
پاسخگویی	(۰,۷, ۰,۹۵, ۰,۹۸)	۰,۸۷۶
اثربخشی	(۱, ۰,۱, ۰,۸)	۰,۹۳۳

نتایج فازی زدایی زیر معیارها در جدول ۳ نشان داده شده است.

معیار	زیر معیار	میانگین فازی نظرات خبیرگان	فازی زدایی
اجرای قوانین	اعمال نفوذ عناصر قدرت	(۰,۷۵, ۱, ۱)	۰,۹۱۶
	اغماض و سهل انگاری مدیعت شهری	(۰,۹۰,۰,۶۵, ۱)	۰,۸۵
تصویب قوانین	تحقق پذیری	(۰,۷۲, ۰,۹۷, ۰,۹۸)	۰,۸۹
	رضایت مندی مردم	(۰,۵, ۰,۷۵, ۰,۹۱)	۰,۷۲
شفافیت	تشریح اقدامات	(۰,۷, ۰,۹۵, ۰,۹۸)	۰,۸۷۶
	عملکرد مالی	(۰,۶۲, ۰,۸۷, ۰,۹۸)	۰,۸۲۳
توافق جمعی	همفکری و همسویی	(۰,۷, ۰,۹۵, ۱)	۰,۸۸۳
	حمایت منافع اکثریت	(۰,۷۳, ۰,۹۸, ۱)	۰,۹۰۳
	اعتراف به اشتباهات	(۰,۷۲, ۰,۹۷, ۰,۹۸)	
عدالت		(۰,۸۳,۰,۵۸, ۰,۹۴)	
		(۰,۷۱, ۰,۸۶, ۰,۹۳)	۰,۸۳۳
	حقوق شهروندی	(۰,۶۸, ۰,۸۳, ۰,۹۴)	۰,۸۱۶
	پرهیز از تبعیض جنسی	(۰,۶۵, ۰,۹۱, ۱)	۰,۸۵۳
		(۰,۵۹, ۰,۸۵, ۰,۹۴)	۰,۷۹۳
پاسخگویی	فعالیت بخش خصوصی	(۰,۶۹, ۰,۹۴, ۱)	۰,۸۷۶
	باور به پاسخگویی	(۰,۶۹, ۰,۹۴, ۱)	۰,۸۷۶
اثربخشی	کیفیت خدمات شهری	(۰,۹۲, ۰,۸۶, ۰,۹۴)	۰,۹۰۶
	کاهش هزینه زندگی	(۰,۸۳, ۰,۹۸, ۰,۹۱)	۰,۹۲
		(۰,۸۳, ۰,۸۸, ۰,۹۳)	۰,۸۸

شکل ۲ مدل مفهومی پژوهش را نشان می‌دهد. برخی از ابعاد این مدل ابتدا با استفاده از ادبیات موضوعی و مطالعات انجام شده توسط بایر (۲۰۰۰)، هندریکس (۲۰۱۴)، موریتا و زلکه (۲۰۱۷) مشخص و سپس از طریق روش دلفی در اختیار خبرگان قرار گرفته است که پس از انجام سه دور دلفی مدل نهایی استخراج شده است.

شکل ۲- مدل مفهومی پژوهش، منبع: پژوهش حاضر

یافته‌های پژوهش

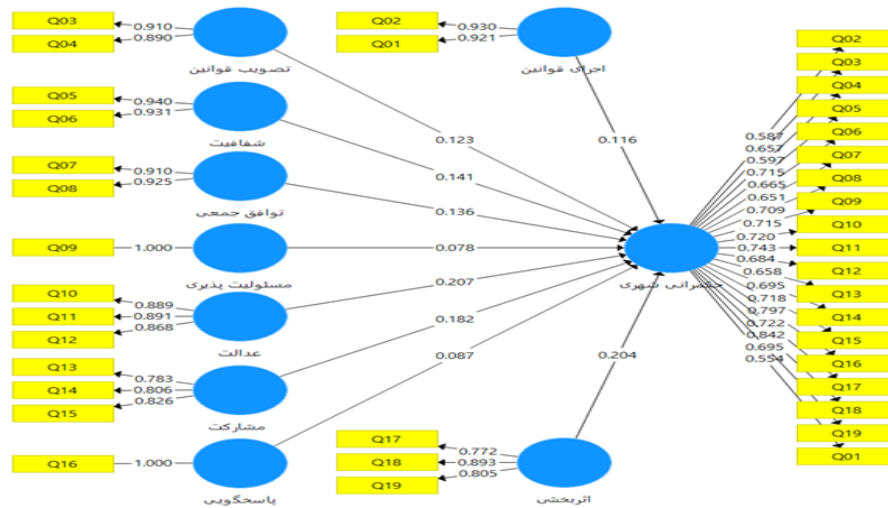
نتایج تحلیل تو صیفی متغیرهای پژوهش بر اساس پارامترهای مرکزی و پارامترهای پراکنندگی برای عامل‌های اصلی پژوهش در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴، تحلیل توصیفی

Skewness	Excess Kurtosis	Standard Deviation	Max	Min	Median	Mean	
-۰/۵۳۴	-۱/۰۴۵	۱/۳۳۹	۵	۱	۴	۳/	Q01
-۰/۶۰۳	-۰/۸۲۷	۱/۲۷۸	۵	۱	۴	۳/۷۷۶	Q02
-۰/۷۵۷	-۰/۴۹۵	۱/۲۶۷	۵	۱	۴	۳/۸۲۴	Q03
-۰/۷۸۶	-۰/۴۴۳	۱/۲۳۸	۵	۱	۴	۳/۸۵۹	Q04
-۰/۷۹۸	-۰/۷۷۳	۱/۳۹۳	۵	۱	۴	۳/۸۱۲	Q05
-۰/۷۳۶	-۰/۹۰۱	۱/۴۶۳	۵	۱	۴	۳/۶۹۴	Q06
-۰/۴۹۳	-۰/۲۵۹	۱/۴۹۲	۵	۱	۴	۳/۵۴۱	Q07
-۰/۷	-۰/۸۸۴	۱/۳۸۸	۵	۱	۴	۳/۷۵۳	Q08
-۱/۰۰۷	-۰/۳۱۹	۱/۳۴۱	۵	۱	۴	۳/۹۶۵	Q09
-۰/۹۴۷	-۰/۲	۱/۲۴۱	۵	۱	۴	۳/۹۶۵	Q10
-۰/۸۶۳	-۰/۳۵۴	۱/۲۱۵	۵	۱	۴	۳/۹۲۹	Q11
-۰/۸۵۶	-۰/۳۱۵	۱/۲۳۵	۵	۱	۴	۳/۹۲۹	Q12
-۰/۹۲۳	-۰/۵۲۹	۱/۳۶۲	۵	۱	۴	۳/۹۲۹	Q13
-۱/۲۴۴	۰/۳۶۱	۱/۲۴۱	۵	۱	۴	۴/۱۱۸	Q14
-۱/۰۷۳	-۰/۱۵۱	۱/۳۲۸	۵	۱	۴	۴	Q15
-۱/۲۱۴	۰/۳۱۶	۱/۲۸۳	۵	۱	۴	۴/۰۴۷	Q16
-۰/۹۷۷	-۰/۲۴۱	۱/۲۸۷	۵	۱	۴	۳/۹۶۵	Q17
-۱/۰۷۹	۰/۲۴۲	۱/۲۲۲	۵	۱	۴	۳/۹۸۸	Q18
-۱/۰۲۶	-۰/۰۴۶	۱/۲۳۷	۵	۱	۴	۴	Q19

سپس با استفاده از آزمون تحلیل عاملی تاییدی، آزمون مدل‌یابی معادلات ساختاری به بررسی روابط بین متغیرها و پرداخته شد. با استفاده از نرم‌افزار **Smart Pls ۳** به بررسی اعتبار سوالات پرسشنامه با استفاده از بار عاملی و مقدار t پرداخته شد.

برای سنجش پایایی علاوه بر آلفای کرونباخ از روش پایایی ترکیبی نیز استفاده شد. پایایی ترکیبی شاخص‌ها با روش‌های آماری محاسبه شد.

نمودار ۱- مدل اندازه گیری در حالت استاندارد

همانطور که از نمودار ۱ مشاهده می شود بار عاملی تمام گویه ها بزرگتر از ۰/۳ است. علاوه بر بررسی اعتبار محتوایی توسط خبرگان، از شاخص میانگین واریانس استخراج شده^۱ (AVE) جهت بررسی اعتبار همگرا نیز استفاده شد. جدول ۵ نتایج روایی همگرا را نشان می دهد.

برای روایی همگرا از میانگین واریانس استخراج^۲ (AVE) و پایایی مرکب^۳ (CR) استفاده شده است.

جدول ۵- نتایج روایی همگرا

(AVE)	Composite Reliability	rho_A	Cronbach's Alpha	
۰/۶۸	۰/۸۶۴	۰/۷۷۵	۰/۷۶۳	
۰/۸۵۷	۰/۹۲۳	۰/۸۳۶	۰/۸۳۴	اجرای قوانین
۰/۸۱۱	۰/۸۹۵	۰/۷۷۲	۰/۷۶۷	تصویب قوانین
۰/۸۴۲	۰/۹۱۴	۰/۸۱۶	۰/۸۱۲	توافق جمعی
۰/۷۳۱	۰/۹۴۶	۰/۹۴۲	۰/۹۳۹	حکمرانی شهری
۰/۸۷۵	۰/۹۳۳	۰/۸۶۱	۰/۸۵۸	شفافیت
۰/۷۷۹	۰/۹۱۴	۰/۸۶	۰/۸۵۸	عدالت
۱	۱	۱		
۰/۶۴۹	۰/۸۴۷	۰/۷۳۱	۰/۷۲۹	مشارکت
۱	۱	۱	۱	پاسخگویی

۱. Average entered variance

۲ Average Variance Extracted (AVE)

۳ Composite Reliability (CR)

روایی واگرا^۱

روایی واگرا نشان می‌دهد تا چه میزان سوالات یک عامل با سوالات سایر عوامل تفاوت دارند. روایی واگرا بر همه بستگی پایین سنجه‌های یک متغیر پنهان با یک متغیر غیر مرتبط با آن (از نظر پژوهشگر) اشاره دارد. روایی واگرا در برابر روایی همگرا قرار دارد. روایی واگرا وقتی در سطح قابل قبول است که میزان AVE برای هر سازه بیشتر از واریانس اشتراکی بین آن سازه و سازه‌های دیگر (یعنی مربع مقدار ضرایب همبستگی بین سازه‌ها) در مدل باشد. روایی واگرای قابل قبول یک مدل اندازه‌گیری حاکی از آن است که یک سازه در مدل تعامل بیشتری با شاخص‌های خود دارد تا با سازه‌های دیگر. نتایج روایی واگرا در جدول ۶ نشان داده شده است.

جدول ۶ روایی واگرا

اثربخشی	اجرای قوانین	تصویب قوانین	توافق جمعی	حکمرانی شهری	شفافیت	عدالت	مسئولیت پذیری	مشارکت	پاسخگویی
۰/۸۲۵									
۰/۴۷۴	۰/۹۲۶								
۰/۵۶۷	۰/۵۹۶	۰/۹							
۰/۶۰۲	۰/۴۲۲	۰/۴۲	۰/۹۱۷						
۰/۶۹۴	۰/۶۱۷	۰/۶۹۷	۰/۷۴۲	۰/۹۱۷					
۰/۵۷۳	۰/۴۲۲	۰/۴۲۴	۰/۶۰۲	۰/۷۳۸	۰/۹۳۶				
۰/۷۲۴	۰/۳۶۳	۰/۵۲۱	۰/۴۲۷	۰/۸۱۱	۰/۴۴۸	۰/۸۸۳			
۰/۶۶۶	۰/۲۸۲	۰/۴۱۵	۰/۳۵۱	۰/۷۱۵	۰/۳۶۸	۰/۶۳۹	۱		
۰/۵۹۶	۰/۴۶۸	۰/۴۸۵	۰/۴۸۹	۰/۶۱۷	۰/۴۹۹	۰/۶۷۶	۰/۷۳۸	۰/۸۰۵	
۰/۴۱۵	۰/۳۹۲	۰/۵	۰/۴۸۶	۰/۷۹۷	۰/۴۴۱	۰/۶۳۶	۰/۵۸۹	۰/۶۷۷	۱

نتایج آزمون روابط بین متغیرها و میزان آماره t در مدل در جدول ۷ آورده شده است.

۱. Discriminant validity

جدول ۷. نتایج آزمون روابط متغیرهای فرعی در مدل ساختاری

T Statistics (O/STDEV)	Standard Deviation (STDEV)	Original Sample (O)	
۱۳/۴۱۴	۰/۰۱۵	۰/۲۰۴	اثربخشی -> حکمرانی شهری
۷/۲۵۴	۰/۰۱۶	۰/۱۱۶	اجرای قوانین -> حکمرانی شهری
۸/۵۳۸	۰/۰۱۴	۰/۱۲۳	تصویب قوانین -> حکمرانی شهری
۹/۳۸۳	۰/۰۱۵	۰/۱۳۶	توافق جمعی -> حکمرانی شهری
۹/۶۹۵	۰/۰۱۵	۰/۱۴۱	شفافیت -> حکمرانی شهری
۱۰/۳۳۴	۰/۰۰۲	۰/۲۰۷	عدالت -> حکمرانی شهری
۹/۲۷۲	۰/۰۰۸	۰/۰۷۸	مسئولیت پذیری -> حکمرانی شهری
۱۰/۰۳۹	۰/۰۱۸	۰/۱۸۲	مشارکت -> حکمرانی شهری
۹/۴۶۱	۰/۰۰۹	۰/۰۸۷	پاسخگویی -> حکمرانی شهری

همچنین اولویت‌بندی هریک از این معیارها که با توجه به میزان تاثیر گذاری آنها ارزیابی شده است در جدول ۸ نشان داده شده است.

جدول ۸. اولویت بندی معیارها

Original Sample (O)	معیارها	رتبه
۰/۲۰۴	اثربخشی	۲
۰/۱۱۶	اجرای قوانین	۷
۰/۱۲۳	تصویب قوانین	۶
۰/۱۳۶	توافق جمعی	۵
۰/۱۴۱	شفافیت	۴
۰/۲۰۷	عدالت	۱
۰/۰۷۸	مسئولیت پذیری	۹
۰/۱۸۲	مشارکت	۳
۰/۰۸۷	پاسخگویی	۸

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

حکمرانی شهری شیوه‌های متفاوت مدیریت و برنامه‌ریزی شهری است که طی آن افراد، نهادها و بخش خصوصی و عمومی به اعمال مدیریت امور شهر می‌پردازند. در این شکل از مدیریت منافع متعارض به جای واگرایی می‌توانند به همگرایی منجر شوند. حکمرانی شهری به طور مستقیم با رفاه شهروندان در ارتباط است و در واقع باید زمینه شکوفایی قابلیت‌ها و استعدادهای زنان و مردان جامعه را در قالب شهر نمایان سازد. در حکمرانی شهری شهرداران نقش رئیس

اصولی اجرایی شهر را بر عهده دارند که قدرت آنها متکی به آرای مستقیم یا غیر مستقیم مردم از طریق شوراهای شهر و انتخاب مردم است. مشارکت مردم در اداره و ساماندهی شهر و اقدام‌های اجرایی، اساس حاکمیت شایسته شهری به شمار می‌آید. همچنین مردم با انتخاب نمایندگان شوراهای شهری و محلی در حاکمیت شهری حضور غیر مستقیم دارند و به این ترتیب حاکمیت شایسته شهری شکل می‌گیرد.

از سوی دیگر هر جامعه در نگاه کلی و هر منطقه در نگاه جزئی نیازمند الگوی خاص خود با توجه به شرایط محیطی، جمعیتی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است. کلان شهر تهران نیز با ویژگی‌های خاص خود نیازمند الگوی حکمرانی شهری بومی و متناسب با خود می‌باشد. الگویی که بتواند عدالت، پاسخگویی، شفافیت، اثربخشی، مشارکت و اجرای قوانین و... را به نحوی فراهم کند که در آن مشارکت شهروندان، سایر نهادها و بخش خصوصی به بهترین وجه حاصل شود.

بنابراین هدف از انجام این پژوهش ارائه مدل حکمرانی شهری در شهرداری تهران می‌باشد. لذا، ابتدا شاخص‌های حکمرانی شهری نظیر اجرای قانون، مشارکت، شفافیت، عدالت، پاسخگویی و اثربخشی با توجه به مطالعات انجام شده احصا و به منظور بومی نمودن و متناسب سازی آنها با جامعه مورد مطالعه در اختیار ۲۰ نفر از خبرگان قرار گرفت تا از طریق روش دلفی فازی بررسی و تکمیل شوند. پس از اجرای سه دور دلفی در بین خبرگان، اشباع نظری حاصل آمد و سپس الگوی نهایی در جامعه مورد مطالعه مورد سنجش قرار گرفت. مدل ارائه شده نهایی شامل ۹ معیار و ۱۹ زیر معیار می‌باشد.

نتایج بدست آمده از سنجش مدل در جامعه مورد مطالعه بیانگر این است که تاثیر اجرای قوانین بر حکمرانی شهری برابر ۰/۱۱۶ می‌باشد. آماره t نیز ۷/۲۵۴ بدست آمده است. از این می‌توان گفت که اجرای قوانین بر حکمرانی شهری در شهرداری تهران تاثیر مثبت دارد. همچنین نتایج بدست آمده از سنجش تاثیر

تصویب قوانین بر حکمرانی شهری برابر ۰/۱۲۳ ارزیابی شده است. آماره t نیز ۸/۵۳۵ بدست آمده است. از این می‌توان گفت که تصویب قوانین بر حکمرانی شهری در شهرداری تهران تأثیر مثبت دارد. نتایج سایر ابعاد نیز حاکی از این است که توافق جمعی با ۰/۱۳۶ و آماره t نیز ۹/۳۸۳، شفافیت با ۰/۱۴۱ و آماره t نیز ۹/۶۹۵، عدالت با ۰/۲۰۷ و آماره t نیز ۱۰/۳۳۴، مسئولیت‌پذیری با ۰/۰۷۸ و آماره t نیز ۹/۲۷۲، مشارکت با ۰/۱۸۲ و آماره t نیز ۱۰/۰۳۹، اثربخشی با ۰/۲۰۴ و آماره t نیز ۱۳/۴۱۴، پاسخگویی با ۰/۸۷ و آماره t نیز ۹/۴۶۱ بر حکمرانی شهری در شهرداری تهران تأثیر مثبت دارند. همچنین در رابطه با اولویت بندی معیارها نتایج بدست آمده حاکی از این است که مقوله عدالت موثرترین نقش را در حکمرانی شهری ایفا می‌کند. عدالت همه شئون فردی، وجه اقتصادی، کمال‌یابی و توسعه سیاسی را فرامی‌گیرد. این نتیجه با پژوهش‌های سینین (۱۴۰۰) و (لاله پور، ۱۳۸۳) و (ترابی، ۱۳۸۳) همراستا است. از دیگر ابعاد موثر بر حکمرانی شهری مشارکت با ۰/۱۸۲ و اثربخشی با ۰/۲۰۴ بدست آمده که این نتایج نیز با مطالعات (سیمونوفسکی و همکاران ۲۰۱۹)، همراستا است.

در خاتمه با توجه به نتایج بدست آمده پیشنهادهای زیر مطرح می‌شود:

- جلب اعتماد شهروندان و رعایت عدالت در مواجهه با آنها به منظور افزایش مشارکت آنان در مسائل شهری
- در نظر گرفتن انتظارات شهروندان و افزایش روحیه انتقادپذیری مسئولین و ارزش و اعتبار قائل شدن به نظرات و خواسته‌های ساکنان.

- تشویق مشارکت بخش خصوصی و شهروندان در فرآیند مدیریتی شهر با در نظر گرفتن مشوق‌های مادی و

معنوی

- توجه به عدالت اجتماعی توسط مدیریت شهری و توزیع عادلانه امکانات شهری در مناطق مختلف.

- توجه به کارآیی و اثربخشی قوانین شهری و در صورت لزوم بازنگری و اصلاح آن

- برنامه‌ریزی برای دستیابی شهروندان به حقوق قانونی خود از طرق مختلف - ضروری و مجازی و تهیه زیرساخت‌های لازم به منظور دسترسی آسان و با کیفیت.

- ایجاد شورایی در محله‌ها و افزایش مشارکت شهروندان در سطح خرد.

- پذیرش انتظارات و درخواست‌های صحیح ارائه شده توسط شهروندان.

- ایجاد حس تعلق به مکان زندگی در بین شهروندان از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی، همکاری‌های محلی و جمعی، شرکت در مناسبت‌های مخالف اجتماعی و فرهنگی

- افزایش مهارت ها در زمینه محله محوری با ایجاد نهادهای اجتماعی.
- استفاده از تجربه و کارایی ریش سفیدان و بزرگان محله در ایجاد انسجام محلی.
- جلوگیری از قومیت گرایی در محلات

References

- Adinevand, Ali Asghar, Alian, Mehdi. (۲۰۱۵). Good urban governance in Iran: prioritizing components and knowledge. *Strategic Scientific Quarterly*, ۴(۲۵). (in Persian)
- Alibegovic, Dubravka Jurlina and Zeljka Kordej De Villa (۲۰۰۸). "The Role of Urban Indicators in City Management: A Proposal For Croatian Cities", *Transition Studies Review*, ۱۵.
- Akbari, Ghazanfar (۲۰۱۰), Social capital and urban governance. *Geographical Research Quarterly*, No. ۸۳. (in Persian)
- Ayatollahzadeh Shirazi, Mirhossein, Nargesian, Abbas. (۲۰۱۲). Managing the relationship with the citizen: studying its relationship with participation, public accountability and transparency in the ۳rd district of Tehran. *Journal of Public Administration*, ۵(۲), ۱۴۳-۱۶۸. doi: ۱۰.۲۲۰۵۹/jipa.۲۰۱۳.۳۶۷۴۷. (in Persian)
- Barabadi, Mahmoud; Good Urban Governance, Municipalities, ۱۶th year, number ۶۹, February ۲۰۱۳. (in Persian)
- Bahrami Darani, Mohammad (۱۴۰۱), examining the components of citizens' social capital in good urban governance (case study: ۲nd district of Tehran), the third national conference on management, economics and Islamic sciences, Tehran, June ۲۶, ۱۴۰۱. (in Persian)
- Blair, H. (۲۰۰۰), "Participation and Accountability at the Periphery: Democratic Local Governance in Six Countries", *World Development*, Vol. ۲۸. No. ۱: ۲۱-۳۹.
- Brenner, N. (۲۰۰۹). Urban governance and the production of new state spaces in Western Europe, ۱۹۶۰-۲۰۰۰. In *The disoriented state: Shifts in governmentality, territoriality and governance* (pp. ۴۱-۷۷). Springer, Dordrecht.
- Barwick, C., & Gross, V. (۲۰۱۹). The circulation of public officials in a fragmented system: Urban governance networks in Paris. *Public Administration*, 97(۴), ۸۹۲-۹۰۹.
- Brenner, N. (۱۹۹۹). Globalisation as reterritorialisation: The re-scaling of urban governance in the European Union. *Urban Studies*, ۳۶, ۴۳۱-۴۵۱. doi: ۱۰.۱۰۸۰/۰۰۴۲۰۹۸۹۹۳۴۶۶
- Cars, G., Healey, P., Madanipour, A., & De Magalhaes, C. (Eds.). (۲۰۱۷). *Urban governance, institutional capacity and social milieux*. Routledge.
- da Cruz, N. F., Rode, P., & McQuarrie, M. (۲۰۱۹). New urban governance: A review of current themes and future priorities. *Journal of Urban Affairs*, 41(۱), ۱-۱۹.

- Gani, A., & Duncan, R. (۲۰۰۷). Measuring good governance using time series data: Fiji Islands. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 12(۳), ۳۶۷-۳۸۵.
- Gholami Noorabad Hadi, Mirae Mohammad, Javed Alireza. Explaining the model of smart governance with the approach of public participation in urban decision-making (case example: Tehran). *Planning and preparation of space* ۱۴۰۱; ۲۶ (۱ and ۱۴۰۱): ۱۱۹-۱۳۹. (in Persian)
- Greenfield, A. (۲۰۱۷). *Radical technologies: The design of everyday life*. London, England: Verso Books
- Hendriks, Frank (۲۰۱۴). "Understanding Good Urban Governance: Essentials, Shifts, and Values", *Urban Affairs Review*, Vol. ۵۰(۴).
- Hiraskar, G. K. (۱۹۹۲). *Fundamentals of town planning*. Dhanpat Rai.
- Hosseini Seyyed Hadi. Compilation of an interpretive structural model of optimal urban governance during the outbreak of the Corona epidemic. *Economic and urban management scientific-research quarterly*. ۱۴۰۰; ۹ (۳۴): ۸۵-۱۰۰.
- Hosseini, Shakila, Measuring citizens' participation in urban management based on the model of urban governance (Case example: District ۵ of Tehran Municipality), *Urban Management Studies*, ۱۳(۴۶), ۳۵-۴۹. (in Persian)
- Kazemian, Gholamreza, Ghorbanizadeh, Vajelah, Vaezi, Reza, Shahmohammadi, Marzieh. (۲۰۱۸). The model of the role and structure of local governance in Iran's management system. *Journal of Public Administration*, ۱۱(۲), ۱۷۹-۲۰۲. doi: ۱۰.۲۲۰۵۹/jipa.۲۰۱۹.۲۷۸۵۳۵.۲۵۲۱.
- Kelman, I., & Clark-Ginsberg, A. (۲۰۲۲). An Urban Governance Framework for Including Environmental Migrants in Sustainable Cities. *Climate*, 10(۸), ۱۲۱.
- Kwon, M., Jang, H. S., & Feiock, R. C. (۲۰۱۴). Climate protection and energy sustainability policy in California cities: What have we learned? *Journal of Urban Affairs*, ۳۶, ۹۰۵-۹۲۴. doi:۱۰.۱۱۱۱/juaf.۱۲۰۹۴.
- Lalepour, Manijeh (۱۳۸۶); *Urban Governance and Urban Management in Developing Countries, Urban Planning Research*, Year ۶, Number ۱۹
- Li, B., Yi, H., & Wu, J. (۲۰۲۱). In search of effective and practical urban governance to address crises. *Journal: Urban Governance*, (۱), ۱-۳.
- Le Galès, P. (۲۰۰۱). Urban governance and policy networks: on the urban political boundedness of policy networks. A French case study. *Public administration*, 79(۱), ۱۶۷-۱۸۴.
- Lee, C., McQuarrie, M., & Walker, E. (۲۰۱۵). *Democratizing inequalities: Dilemmas of the new public participation*. New York, NY: New York University Press.
- McDaniel, J. (۲۰۱۶). Writing the rules to rank the candidates: Examining the impact of instant-runoff voting on racial group turnout in San Francisco mayoral elections. *Journal of Urban Affairs*, ۳۸, ۳۸۷-۴۰۸. doi:۱۰.۱۱۱۱/juaf.۱۲۲۰۹.
- Macmanus, S. A., Caruson, K., & Mcphee, B. D. (۲۰۱۳). Cybersecurity at the local government level: Balancing demands for transparency and privacy rights. *Journal of Urban Affairs*, ۳۵, ۴۵۱-۴۷۰. doi:۱۰.۱۱۱۱/j.۱۴۶۷-۹۹۰۶.۲۰۱۲.۰۰۶۴۰.x.
- McGill, R (۱۹۹۸) *Urban Management in Developing Countries*, cities, ۱۵(۶): ۴۶۳-۴۷۱.

- McGuirk, P., Dowling, R., Maalsen, S., & Baker, T. (۲۰۲۱). Urban governance innovation and COVID-۱۹. *Geographical Research*, 59(۲), ۱۸۸-۱۹۵.
- Morita, Sachiko and Zaelke, (۲۰۰۷) Rule of law, Good Governance and Sustainable Development. Routledge, London
- Manovarian Abbas, Nargesian Abbas, Hosseini Makarem Atefeh. Designing a network governance model in Tehran Municipality. *Economic and urban management scientific-research quarterly*. ۱۳۹۸; ۷ (۲۷): ۸۵-۷۶.
- Mobarak, Asghar, & Azarpivand, Ziba. (۱۳۸۸). A look at the indicators of good governance from the perspective of Islam and its impact on economic growth. *Islamic Economy*, ۹(۳۶), ۱۷۹-۲۰۸. (in Persian)
- Parviz Seyed Ali, (۲۰۱۶), the role of good urban governance in realizing the sustainability of urban rules and regulations (Case: Gulsar and Manzareh of Rasht city). Master's thesis in the field of geography, orientation: urban planning.
- Qasemi, Abolfazl, Qazlsafali, Mohammad Taghi, Moslami Mohani, Youssef. (۲۰۱۹). Good urban governance as an authority for urban policy making; Content analysis of the fifth and sixth development programs of the Islamic Republic of Iran. *Parliament and Strategy* ۲۷, (۱۰۱), ۲۲۱-۱۹۵.
- Rakodi, C. (۲۰۰۱), "Forget Planning, put politics first? Priorities for urban management in developing countries" *Journal of JAG* ۱ Vol.۳.
- Rezaei, Hassan, Tohidfam, Mohammad, Proportion measurement of good governance model and religious democracy (with emphasis on indicators of rule of law, participation and accountability), *Strategy of the twenty-seventh year of winter* ۲۰۱۷, number ۸۹, ۶۵-۳۵
- Rezai Maitham, Shams Aldini Ali. (۲۰۱۸). An analysis of the relationship between good urban governance and social justice in urban spaces (case study: Ferdowsieh city - Shahryar county). *Seasonal Journal of Environmental Studies*, No. ۴۵.
- Sarafi, Mozafar, & Abdulahi, Majid. (۱۳۸۷). Analyzing the concept of citizenship and evaluating its position in the laws, regulations and urban management of the country. *Human Geography Research*, ۴۱(۶۳), ۱۱۵-۱۳۴. (in Persian)
- Scott, A., J., Agnew, J., Soja, E. W. and Storper, M. (۱۹۹۹). Global city-regions: An overview. Retrieved from [http://www.lse.ac.uk/geographyAnd Environment /whosWho /profiles/Michael% ۲۰Storper/pdf /GlobalCity Regions. pdf](http://www.lse.ac.uk/geographyAnd%20Environment/whosWho/profiles/Michael%20Storper/pdf/GlobalCityRegions.pdf).
- Servon, L., & Pink, S. (۲۰۱۵). Cittaslow: Going glocal in Spain. *Journal of Urban Affairs*, ۳۷, ۳۲۷-۳۴۰. doi:۱۰.۱۱۱۱/juaf.۱۲۱۶۹.
- Shabannia Mansour, Mehdi, & Mohammadi Alemani, Peyman. (۲۰۱۸). The role and position of the mayor in good urban governance (a case study in Tehran metropolis). *Public Law Research*, ۲۱(۶۵), ۱۹۹-۲۳۵. (in Persian)
- Stewart, Kennedy (۲۰۱۶). Designing good urban governance indicators: The importance of citizen participation and its evaluation in Greater Vancouver, *Cities*, vol. ۲۳, No ۳, pp ۱۹۶-۲۰۴
- Simonofski, A., Vallé, T., Serral, E., & Wautelet, Y. (۲۰۱۹). Investigating context factors in citizen participation strategies: A comparative analysis of Swedish and Belgian smart cities. *International Journal of Information Management*, ۱۰۲۰۱۱.

- Sarour, Rahim, Rusta, Majid (۲۰۱۸), Prospects of expanding informal settlements in the urban areas of West Azerbaijan and its management strategies, *Urban Management Studies*, Volume ۲, Number ۲, ۱-۲۰
- Sohrabi, Shahla, Salimi, Gholamreza, ۲۰۱۹, the emergence of the Internet of Things and the necessity of data governance, the second national conference on Islamic governance
- Shahidi, Mohammad Hossein; Urbanization, transportation and urban governance, *Urbanization Essays*, ۱th year, numbers ۱۹ and ۲۰, spring ۲۰۱۶.
- Sharifian Thani, Maryam (۲۰۰۸), Citizen Participation, Urban Cooperation and Urban Management, *Urban Management Quarterly*, No. ۸, ۴۲-۵۵
- Safari Saeed, Beginia Abdolreza, Samizadeh Mehdi, Zakarifar Seyed Jamal. Designing and organizing the performance measurement components of urban management with an emphasis on good governance and balanced evaluation. *Economic and urban management scientific-research quarterly*. ۱۳۹۵; ۴ (۱۶): ۱۰۷-۱۲۵.
- Taleghani, Gholamreza, Farhani, Ali Akbar, Abedi Jafari, Abed. (۱۳۸۹). Designing a model of factors affecting citizens' trust in urban management. *Journal of Public Administration*, ۲(۴).
- Torabi, Alireza (۲۰۱۴), Sustainable urban management depends on good governance. *Shahdar Yaha Quarterly* No. ۶۹.
- Ye, C., Pan, J., & Liu, Z. (۲۰۲۲). The historical logics and geographical patterns of rural-urban governance in China. *Journal of Geographical Sciences*, 32(۷), ۱۲۲۵-۱۲۴۰.